

Frumusețea trebuie să o cauți - de cele mai multe ori - în amănunte. (Panait Istrati)

TEZAU

Foaie a Bibliotecii Academiei Române

ANUL V, NR.12

DECEMBRIE 2024

APARE LUNAR

PANAIT ISTRATI SCRIITORUL CU 14 MESERII

pag. 2-3

PETRU GROZA

UN OM AL
EXTREMELOR -
IMAGINEA
COMUNISMULUI
BURGHEZ

pag. 4-5

LITURGHIERUL GRECESC ȘI
ARĂBESC - PRIMA CARTE
PENTRU CREȘTINII ORTODOCȘI
ARABI

pag. 6-7

UN EVENIMENT CRUCIAL DIN
ISTORIA ORAȘULUI BUCUREȘTI
LUPTA DE LA DEALUL SPIRII
(1848)

pag. 7

CONFRERIA RĂZBOINICĂ A
DACILOR - O IPOTEZĂ

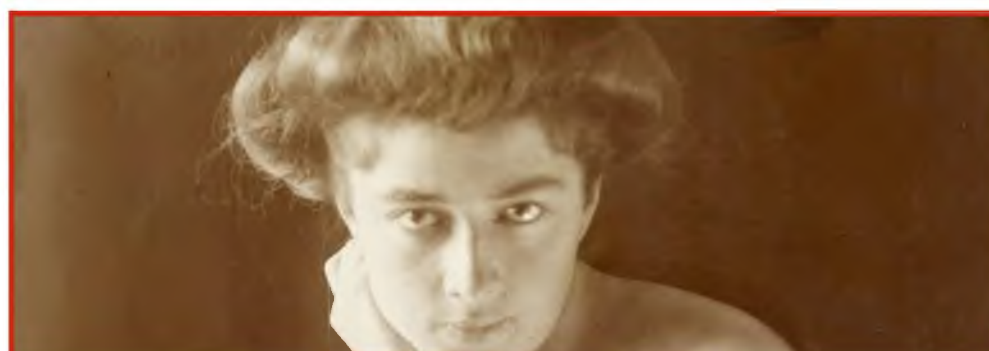
pag. 8-9

DIN DONAȚIILE
MITROPOLITULUI
IOSIF
NANIESCU

pag. 3

TÂRGURILE DE
CRĂCIUN
ARC PESTE
TIMP

pag. 10-11

MARTA BIBESCU
ȘI PERSONALITATEA EI
FERMECĂTOARE

pag. 12

33482 - B. 45 - Rembrandt - Adorația păstorilor (B.A.R.)

9996 - Dürer, A. - Nașterea lui Iisus (B.A.R.)

ms. rom. 5307 - Radu Zugravu (B.A.R.)

PANAIT ISTRATI - SCRITORUL CU 14 MESERII

Scriitorul Panait Istrati a lucrat ca zugrav, servitor, muncitor, portar, infirmier, valet. El a avut doar patru clase și, ajuns în Franța, a reușit să devină un scriitor celebru învățând singur limba franceză din dicționar. Panait Istrati a fost supranumit "scriitorul vagabond", "scriitorul zugrav", "scriitorul fără școală" sau "haimanaua autodidact". A avut doar patru clase și "paisprezece meserii lipsite de intelectualitate", așa cum îl descrie Eugen Lovinescu.

Panait Istrati s-a născut la Brăila, pe 22 august 1884, fiind al doilea copil nelegitim al Joiței Istrate și al precupețului grec Gheorghios Valsamis. Tatăl nelegitim a murit un an mai târziu, la Atena, bolnav de tuberculoză. Copilăria lui Panait Istrati a stat sub semnul neajunsurilor și al sărăciei. A fost crescut la bunica din Baldovinești, alături de unchiul Anghel și Dumitru. Școala primară a urmat-o la Brăila. A abandonat școala în 1896 și a început să lucreze ca băiat de prăvălie la un grec, Kir Leonidia, unde învață grecește. În 1898 părăsește cărciuma lui Kir Leonida și se angajează la plăcintăria lui Kir Nicola unde îl cunoaște, în jurul anului 1900, pe emigrantul rus Mihail, împreună cu care, mai târziu, va călători prin lumea mediteraneană.

În anul 1901 pleacă la Giurgiu unde se angajează ca hamal, legând prietenie cu un salahor armean, Sarkiss, care îl ajută să se întoarcă la Brăila unde învață arta zugrăvitului.

Se mută la București în 1904 și lucrează ca servitor, valet la hotel și infirmier într-un spital. Un an mai târziu se anturează cu socialiștii, fiind prezent la mișcarea de solidaritate cu revoluția rusă, împotriva masacrului de la Sankt Petersburg și a arestării lui Maxim Gorki. În timpul ciocnirilor de stradă, este arestat fiind condamnat ulterior la închisoare cu suspendare. În 1906 Istrati debutează ca gazetar în "România Muncitoare" cu un articol în care relatează un episod revoltător de exploatare a unui chelner de către patronul hotelului Regina – această atitudine de om revoltat fiind definitivă pentru toată cariera lui publicistică și literară.

În 1907, Panait Istrati decide să părăsească clandestin România. Se îmbarcă pe un vapor cu destinația Egipt și, odată ajuns pe meleaguri străine, cutreieră Egiptul, Siria și Libanul. În această perioadă lucrează tot ca zugrav și încearcă să fie actor figurant. Un moment de cumpănă îl constituie vara lui 1909 când prietenul său Mihail - bolnav de tuberculoză - pleacă să se trateze la Odessa, de unde nu se mai întoarce niciodată.

Mulți ani la rând, între 1908-1913, viața lui Istrati s-a scurs între România și Egipt, în ambele țări câștigându-și existența ca zugrav. În țară a continuat să publice articole în ziare. Tot aici și-a deschis o crescătorie de porci, afacere care nu a durat decât câțiva ani. În 1916, la scurta vreme

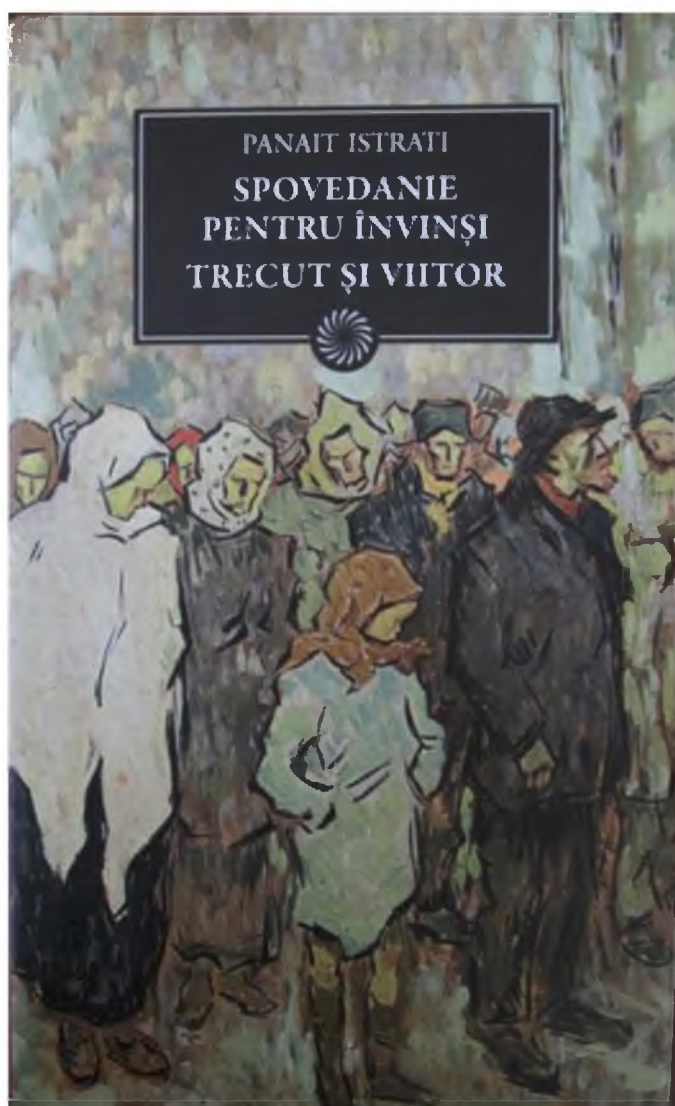

dupa intrarea României în război, încheie crescătoria și pleacă în Elveția, unde lucrează tot ca zugrav. În 1913 Istrati ajunge la Paris unde începe să învețe limba franceză din dicționar, fără profesor și fără cursuri. În anul 1915 se căsătorește cu Janette Gheorghiu, născută Maltus, văduva lui Ștefan Gheorghiu - lider al mișcării socialiste, bun prieten cu Istrati de pe vremea când au călătorit împreună la Egipt -. Căsătoria este una de formă, scriitorul resimțind-o ca pe una infernală.

În anul ce a urmat, pe fondul intrării României în Primul Război Mondial, grav bolnav de tuberculoză, Istrati se decide să emigreze în Elveția, se internează la sanatoriul de la Leysin unde continuă să aprofundeze limba franceză, citind din clasicii literaturii. În anul 1919 este internat de către reprezentanții Crucii Roșii Americane într-un sanatoriu din Lausanne unde se împrietenește cu un ziarist J. Jéhouda, care îi dă să citească Romain Rolland. Lectura din umanistul francez îi schimbă viața lui Istrati.

În 1920 părăsește Elveția pentru Paris unde muncește o perioadă ca zugrav, apoi se stabilește pe Coasta de Azur lucrând ca vânzător de ochelari și fotograf ambulant. Traiul greu îl duce la disperare și încearcă să își pună capăt zilelor. Deznădejdea se instalase în Panait Istrati încă din aprilie, când moare, la Brăila, mama sa, Joița. "Astăzi începe anul 1921, dar numai pentru alții. Pentru mine este începutul sfârșitului. Este oare nevoie să te explici atunci când te hotărăști să părăsești lumea asta?", a scris Panait Istrati în ceea ce a intenționat să fie biletul său de sinucigaș, trimis lui Romain Rolland. Panait Istrati nu s-a sinucis însă, ci a continuat să scrie, la îndemnul lui Romain Rolland. Povestirea Chira Chiralina a fost publicată în 1923 cu o prefață semnată chiar de acesta. În perioada 1927-1929 Istrati călătorește în Uniunea Sovietică de unde se întoarce total decepționat de ce înseamnă, pus în practică, comunismul. Printre partenerii săi de călătorie s-a numărat și scriitorul grec Nikos Kazantzakis. Pe când se afla în URSS, Panait Istrati a încercat în repetate rânduri să protesteze față de nedreptățile constatate în patria socialismului. În luna septembrie a anului 1929 îi este publicată cartea *Spre o altă flacără*, fiind primul mare scriitor european care demască de o asemenea manieră comunismul. Ca urmare, Istrati este marginalizat de prietenii săi comuniști, în presa franceză fiind lansată o campanie de denigrare și calomniere a sa, care va continua până pe 16 aprilie 1935 când, bolnav de TBC, moare sărac la Sanatoriul Filaret din București, singur și izolat.

Sergiu Ispas

DIN DONAȚIILE MITROPOLITULUI IOSIF NANIESCU

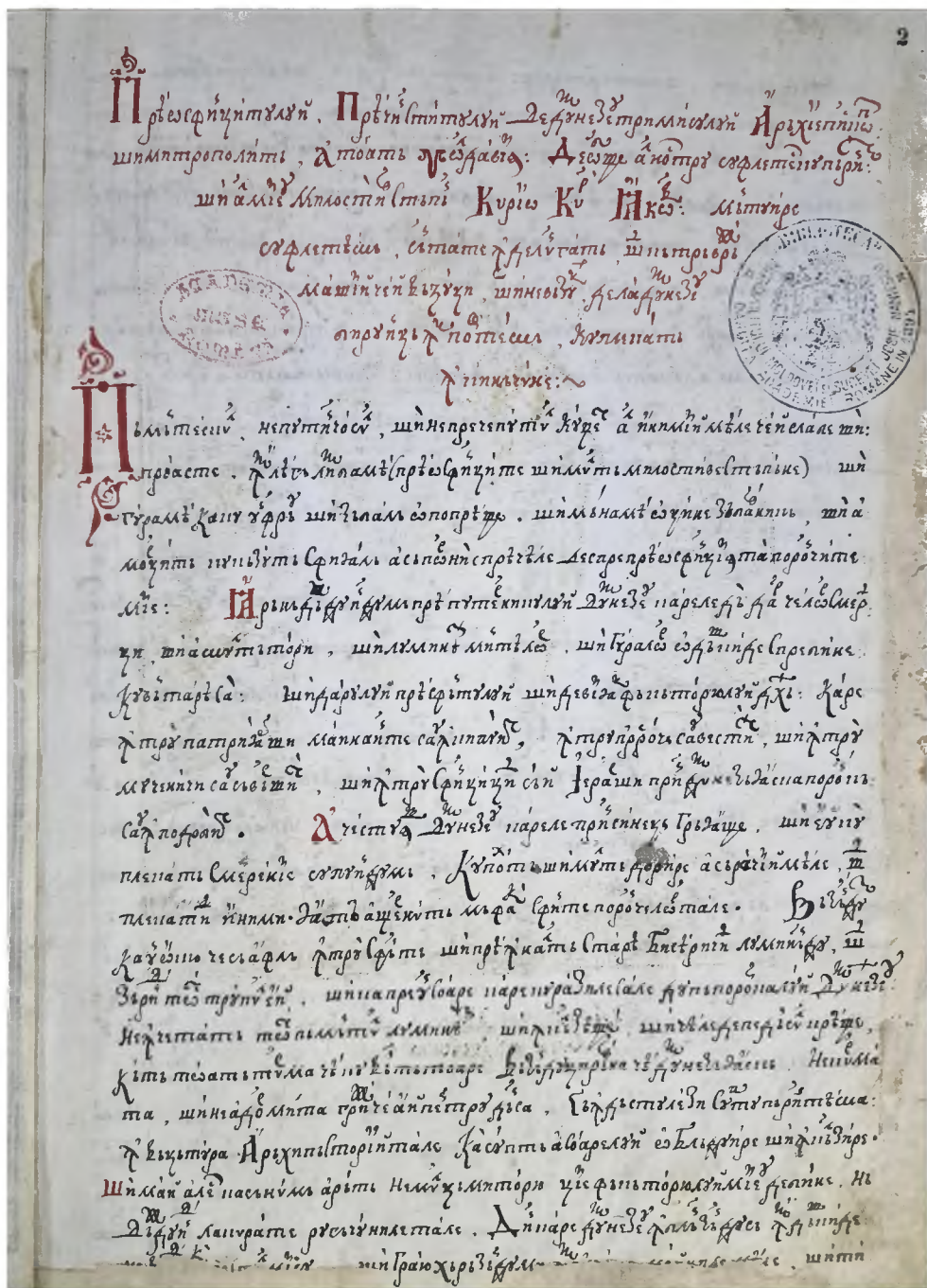
Din donațiile mitropolitului Iosif Naniescu către Biblioteca Academiei Române semnalăm un valoros manuscris de drept bisericesc. De-a lungul timpului, personalitatea lui Iosif Naniescu a atras atenția multor cercetători, istorici sau teologi, aspecte din viața sa fiind puse în valoare prin numeroase studii și lucrări. Dintre acestea, unele articole au avut în vedere activitatea sa pastorală, ca ierarh (el fiind episcop de Argeș, între 1873-1875, apoi mitropolit al Moldovei, între 1875-1902), altele s-au axat pe realizările sale în plan administrativ (ca stareț al mănăstirilor Șerbănești-Morunglav din județul Vâlcea, între 1849-1857 și Găiseri, actualmente în județul Giurgiu, între 1857-1863 și curator la Sărindar, în București, între 1863-1864). De asemenea, contribuții au fost aduse prin lucrări de specialitate, la biografia sa, la activitatea filantropică, cultural-științifică, dar și didactică, el activând o vreme ca profesor de religie la Liceele Matei Basarab, Gheorghe Lazăr, Școala Normală și Seminarul Central din București, al cărui director a fost între 1870-1871. În rândurile de față, prin prezentarea unui manuscris de drept bisericesc, datorit de Iosif Naniescu Bibliotecii Academiei Române, dorim să evidențiem atenția acordată de ierarh acestei prestigioase instituții de cultură, căreia i-a donat, în mai multe rânduri, dar mai ales prin testamentul din 8 noiembrie 1900, propria sa bibliotecă, formată din valoroase manuscrise românești și

grecești, vechi tipărituri românești și străine, documente istorice și diferite alte cărți sau publicații. Cu îndeplinirea acestei importante misiuni a fost însărcinat Dimitrie A. Sturdza, în acea vreme secretar-general al Academiei Române, iar scopul donației era folosul cultural-științific și sufletesc al cititorilor, doritori de a cunoaște "trecutul istoric al scumpei noastre Patrii și al sfintei noastre Biserici Ortodoxe". Ne referim în continuare la manuscrisul românesc (în continuare Ms. rom.) 1468, donat Bibliotecii Academiei de ierarhul moldovean în 1894 (după cum ne confirmă ștampila de la fila 2). Voluminoasa lucrare, redă: „Vactiria, adică Cârja arhierască”, tradusă din greacă în română cu osârdia și cheltuiala mitropolitului Moldovei Iacob Putneanul de către preotul Cozma, în 1754, diortositor (adică corector) fiind dascălul Duca de la Thassos. Manuscrisul, al cărui text nu a fost editat în spațiul românesc, este deosebit atât din punct de vedere artistic, cât mai ales prin conținut. Ca formă, manuscrisul este mai special deoarece folosește, la foaia de titlu, nu o miniatură, ci un chenar cu o splendidă gravură, pe care o regăsim și la alte cărți bisericești de la mijlocul secolului al XVIII-lea, editate la Iași și semnate de tipografii Grigorie și Sandu. Considerăm că adăugarea unei gravuri într-un manuscris a dorit să sublinieze importanța textului. Conținutul este o culegere de legi, un nomocanon de legislație laică și bisericească, întocmit în lumea

greacă la mijlocul secolului al XVII-lea de către Iacob arhimandritul, cel care va ajunge episcop de Ioanina. Lucrarea a fost tradusă în română în 1754, din dorința mitropolitului Moldovei Iacob Putneanul de către Cozma pe care studiile istoriografice îl identifică cu Cozma Popescu, viitorul episcop de Buzău (între 1763-1787) și ulterior mitropolit al Țării Românești (1787-1792). Corectura a fost făcută de renumitul cărturar, Duca Sotiriovici, grec, de origine din Thassos, care a avut o remarcabilă activitate culturală în spațiul românesc, recente cercetări științifice scoțând la iveală și implicarea acestuia în tipărirea cărților arabe de la Mănăstirea Sf. Sava din Iași, proiect în care a colaborat cu patriarhul Silvestru al Antiohiei. Manuscrisul, un amestec de legislație laică și religioasă, fusese redactat ca ghid practic, destinat arhierilor mai ales, pentru rezolvarea unor situații din viața de zi cu zi, în scopul de a-i ghida pe creștini spre mântuirea sufletelor, prin depărtarea de păcate și printr-o viețuire curată (de exemplu se specificau gradele de rudenie între care nu este permisă căsătoria, aspecte legate de moștenire, diată, se sublinia valoare Sfintelor Taine, modul de administrare, precum și importanța participării creștinilor la slujbele Bisericii). Unele pasaje din legislația bizantină care au stat la baza întocmirii Vactiriei, fuseseră preluate și de alte culegeri de drept bisericesc (pravile) care au circulat

în spațiul românesc, fiind și editate (de exemplu Cartea românească de învățătură, Iași, 1646; Îndreptarea Legii, Târgoviște, 1652), însă acest manuscris nu a fost tipărit. Prezența manuscrisului în biblioteca lui Iosif Naniescu ne arată interesul ierarhului pentru literatura juridică de factură bizantină, pentru canoanele sinoadelor ecumenice și locale (cu tâlcuirile lor de către juriștii greci, precum Theodor Balsamon, Constantin Armenopol), punând în lumină totodată dragostea sa pentru scrierile sfinților, consultate pentru întocmirea textului (între aceștia fiind menționați, de exemplu, Athansie cel Mare, Grigorie al Nisei, Grigorie Teologul, Chiril al Alexandriei, Fotie al Constantinopolului). Subliniem în acest context că, nu doar numărul pieselor donate Academiei de Iosif Naniescu este impresionant, ci și valoarea lor cu totul deosebită. Menționăm și faptul că, în limba greacă, părți din text s-au păstrat în mai multe manuscrise, aflate și ele în colecțiile Bibliotecii Academiei Române din București, unul dintre acestea (Ms. grec 220) provenind tot de la Naniescu. De aceea, o analiză și o prezentare a lucrărilor donate de ierarhul Moldovei bibliotecii bucureștene este nu doar binevenită, ci esențială pentru cunoașterea istoriei românești și universale, fiind și un gest de recunoștință pentru binefăcătorii culturii noastre.

Dr. Oana-Mădălina Popescu

PETRU GROZA - UN OM AL EXTREMELOR -

Localnicii îl puteau vedea aproape zilnic călătorind într-o mașină de lux, Buick 8, de la vila din vecinătatea Lacului Herăstrău la terenurile de tenis private unde își petrecea diminețile.

„Acum nu am nicio grijă în lume, cât timp mai pot juca tenis când vreau”, le spunea Petru Groza apropiaților săi, potrivit mărturiei oaspetelui său din 1953.

Demnitarul comunist se arăta bucuros când oamenii se opreau să îl vadă în plimbările sale și mândru de prietenia sa cu Stalin. La fel de bucuros era să își etaleze calitățile sale fizice și puterea de atracție asupra femeilor.

„Groza se arată bucuros atunci când oamenii vor să îi facă o fotografie jucând tenis. Își scoate pieptul în față, iar tenisul său este la nivel de amatori. Uneori, cu o mare impresie de galanterie, atrage atenția că a pierdut în fața unei tinere numită Pia, care este de profesie instructor de sport și cu care se antrenează frecvent dimineața devreme. Lângă terenurile de tenis, pe Lacul Stalin, are o barcă motorizată și adesea pornește pe lac după tenis. În aceste călătorii cu barca își arată mușchii și chiar își dă jos cămașa pentru a-și expune abdomenul plat și păros. Nimic nu îl mulțumește mai mult decât chicotelile Piei, Mariei și a celorlalte fete”, arăta oaspetele său, potrivit unei note informative păstrate în arhivele Radio Europa Liberă.

Fusea căsătorit de două ori, avea cinci copii, dar nu se ferea să se laude cu „performanțele” sale extraconjugale.

„Ca om, sunt înșurat cu soția mea și ca politician cu partidul meu. Dar din când în când, ca orice om modern și civilizat, îmi permit să fiu necredincios, dar întotdeauna cu ceva mai tânăr”, afirma Petru Groza, exprimându-și filosofia de viață. Iuliu Maniu, fostul său adversar politic, a sfârșit în 1953 ca deținut politic în închisoarea de la Sighet, însă Groza nu îl compătimea. Dimpotrivă, își arăta disprețul față de liderul țărănist.

„Maniu a avut apusul lui, dar ce mod de a ieși din scenă. Nu mi-a părut rău, pentru că Maniu a fost omul care își spunea un lider al țărănimii, dar ce drept avea să se numească astfel: nu și-a construit o moșie niciodată, nu a înșămânțat vreun câmp, nu a plantat o livadă sau a cules recolta și n-a făcut niciun copil... Eu am construit o moșie, mi-am plantat terenurile și am făcut copii, și toate cele pe care le-am făcut încă le mai pot

Politicianul care a condus primele guverne din timpul regimului comunist s-a căsătorit în anul 1916 cu Ana Moldovan, iar familia stabilită la Deva a avut cinci copii: două fete și trei băieți. Înainte de căsătorie, Petru Groza a avut un copil din flori, pe Maria, în urma unei relații de scurtă durată cu o tânără unguroaică.

În anii '30, ce reprezenta Groza ca personalitate politică în România? În anii '30 nu reprezenta prea mult.

face”, afirma Groza în conversațiile cu oaspeții vilei sale.

Deși era extrem de ambițios, a fost bucuros să își mențină poziția de marionetă în guvernul 1948 – 1952, arăta autorul mărturiei din 1953.

„Comuniștii l-au folosit pentru a-și camufla scopurile, datorită caracterului său de nabab marxist. Deși a jucat rolul unui om conștient de sine, Groza a fost întotdeauna o păpușă a comuniștilor din România și a părut că sovieticii au fost determinați pentru o lungă perioadă de timp să îl folosească drept paravan în penetrarea comunistă a țării”, concluziona acesta.

A avut la un moment dat inspirația să constituie un fel de partid țărănesc, pe care l-a numit Frontul Plugarilor. Avea câțiva oameni de casă, devotați, pe care și-a întemeiat organizarea acestui Front, o poveste destul de interesantă... Groza deținea o bancă în Deva, o bancă populară care avea drept preocupare asistența socială dată populației, cu împrumuturi și credite mici, limitate, garantate pe proprietăți, pe polițe ș.a.m.d. După perioada de penurie și criză internațională care a afectat și țara noastră, și în special situația țărănilor, la un moment dat Groza a convocat toți debitorii, a luat toate

polițele țărănești și le-a dat foc. Cu această ocazie a fondat acest faimos Front. Era în perioada de criză; mare lucru nu a făcut, fiindcă era vorba de niște debite în fond pierdute și nerecuperabile, dar gestul i-a adus o oarecare popularitate, dându-i posibilitatea să înființeze această formațiune politică subvenționată din Ajutorul Roșu. Nu a avut o foarte mare audiență la început; totuși a reușit să-și înființeze o organizație specială în județul Hunedoara. A încercat să se extindă și în alte județe. Avea în apropierea lui pe Zăroni și alți câțiva oameni de casă care-i făceau propagandă. Această propagandă nu s-a soldat cu rezultate concrete, dar se știa de existența unui partid de stânga care reprezenta interesele țărănilor. La un moment dat, la alegerile parțiale din '37 care au avut loc la Hunedoara, când partidul nostru a candidat împotriva partidului guvernamental susținut de guvernul liberal, Groza s-a prezentat oferindu-și suportul electoral al formațiunii sale. În aceste alegeri parțiale, partidul nostru a mers împreună cu Frontul Plugarilor. Cu ocazia campaniei electorale care a precedat aceste alegeri, am fost la el acasă, găzduit în vila lui. Atunci am fost și la Zăroni. Avea o gospodărie chibzuită.

Am auzit că era fermier...

Era un chiabur de mână întâi și nu era un om lipsit de instruire; avea patru clase gimnaziale făcute la un liceu german, citea curent germana, avea o bibliotecă impresionantă pentru un țăran. Am găsit la el acasă cam 7-800 de cărți de cultură generală și politice. Fusesse delegat și la un congres internațional agrar care avusese loc la Praga. Groza era un om abil care-și supraaprecia abilitatea, considerându-se înarmat cu o șmecherie care să înfrângă toate rezistențele și să depășească vigilența și atenția interlocutorilor. În societate era foarte simpatic, avea o familie serioasă. Soția lui era o ardeleancă ireproșabilă, care a făcut eforturi să-și crească copiii în mentalitatea clasică a tradițiilor transilvănene. Din punct de vedere politic, Groza nu pricepea mare lucru, dar încerca să suplinească prin abilitate și vicleșug anumite carențe de informație și de orientare politică.

Orientarea lui de stânga era de suprafață, dat fiind situația lui materială apreciabilă, în Deva era aproape stăpânul orașului, avea în proprietatea lui: hotel, uzină electrică, restaurant, prăvălii... Chiar vila lui preferată era făcută pe un teren al orașului concesionat pentru 100 de ani de către primărie. Deci era un om înstărit. Sigur că, pentru situația lui, buna lui stare i-ar fi indicat altă orientare, în această orientare de stânga, el vedea o posibilitate de a se afirma. Fără îndoială, a făcut multe servicii Partidului Comunist, poate chiar inconștient. De fiecare dată, în

IMAGINEA COMUNISTULUI BURGHEZ

convorbirile nenumărate pe care le-am avut pe vremea când era prim-ministrul unui guvern comunist, în discuțiile cu mine, vorbea despre comuniști calificându-i: „*Ăștia... Când scăpăm de ăștia... Facem tot posibilul...*

Lasă că o să fie bine, îi ducem noi cu zăhărelul!” Asta era conversația și limbajul pe care îl întrebuința.

Nu pot să cred nici un moment că ar fi fost sincer devotat cauzei de extremă stângă și comunistă. Poate la un moment dat s-a considerat persoana providențială menită să treacă printr-o perioadă de aspirații și de confruntări, și „să-și bată pieptul” cu gloria de a fi fost un element util și salvator pentru burghezia românească. De fiecare dată accentua că are el grijă, că va veni vremea când se vor normaliza lucrurile, că ceea ce a făcut el este, desigur, în favoarea suprastructurii din România.

A fost un personaj absolut insolit pentru lumea politică din Ardeal. Această șmecherie era mai degrabă comună în Vechiul Regat decât în Transilvania. Mi-aduc aminte că, prima dată când am fost la Deva, câțiva vechi prieteni mi-au arătat fosta casă a lui Groza, o casă cu terasă... Nu se vedea acoperișul tradițional în zonă. Mi s-a povestit o legendă locală, într-o zi au venit datornicii lui Groza să-l roage să le mai facă niște împrumuturi. A ieșit în fața casei și le-a spus: „Frați țărani, nu am bani nici eu, nu vedeți că n-am reușit să-mi pun acoperiș la casă?” S-au uitat țărani; într-adevăr, au văzut că nu era acoperișul în șarpantă, și-au zis: „Săracul bancher, nu are nici el bani”. Și s-au lăsat convingși. Avea această șmecherie. Nu-i cunosc originea. Adevărat e așa cum spuneți și dumneavoastră, a avut copii crescuți excepțional; probabil că este meritul soției lui. Cum a ajuns Vișinski să-l aducă la guvernare pe Groza?

A făcut servicii comuniștilor prin Ajutorul Roșu? Groza a beneficiat de o considerație oarecare și, ca urmare, a fost susținut și de uneltele locale ale ocupanților. Se poate afirma că Partidul Comunist nu a existat în România înainte de ocuparea sovietică a țării. Ceea ce se spune azi că era Partidul Comunist e o exagerare. Numărul adeptilor a fost sub 1000; erau cunoscuți la Siguranța statului ca elemente alogene cu idei comuniste, căci majoritatea lor erau maghiari și evrei, comuniști, probabil, prin convingere. Ei nu reprezentau un partid propriu-zis. Ambasadorul Novikov, ministrul sovietic la Cairo, cu care opoziția a dus tratative pentru încheierea Armistițiului cu România, a sugerat integrarea în opoziția unită condusă de Maniu – constituită până atunci de Partidul National Țărănesc, Partidul National Liberal și Partidul Social-

Democrat – a comuniștilor. La această sugestie, Maniu a răspuns: „*Nu avem în țară un partid comunist de care să se țină seama. Prezența lui într-o conspirație ar putea reprezenta numai dezavantaje*”.

Novikov a fost de acord că Partidul Comunist e inexistent în România, dar a sugerat că opoziția să fie reprezentată în fața străinătății ca o coaliție antihitleristă și antidictatorială, reunind toate orientările politice. Vreau să fac o mică paranteză: aceste schimburi de telegrame s-au făcut sub cifru și absolut clandestin, noi fiind sub

m-am apropiat de el – stătea pe un soi de cotineată, ceva mai înaltă decât podeaua –, m-am aruncat în genunchi, i-am sărutat picioarele și i-am spus: «în sfârșit, mi-am atins idealul de mic copil. Ziua aceasta va fi cea mai frumoasă zi din viața mea!» Stalin, vădit impresionat, m-a luat de braț, m-a ridicat, m-a îmbrățișat, îi făcuse o impresie deosebită circul meu. Și pe urmă am stat de vorbă amiabil.” Zicea: „Cred că l-am câștigat – ți-am spus eu că sunt un circar fără pereche!” La 6 martie 1945, în urma intervenției brutale a lui Vișinski, regele Mihai nu a avut încotro și a acceptat să-l numească pe Groza

avut întotdeauna vederi de stânga, de aceea era nemulțumit de importanța care i se acorda în partid.

.... În ziua de 6 martie 1945, în momentul în care se constituia guvernul Petru Groza, când se aștepta rezultatul audienței lui Vișinski la rege, mă aflam în casa lui Barbu Știrbei, transformată acum în Muzeul Sticlei. Ginerele lui, Grigore Niculescu-Buzești, nu mai făcea parte din guvernul Rădescu. Ministru de externe era Vișoianu, iar noi îl așteptam să ne comunice rezultatul audienței lui Vișinski la rege. A sosit, ne-a comunicat rezultatul. Nu era o surpriză, căci

ocupație germană și sub guvernarea dictatorială a lui Antonescu.

Doresc să vă spun un amănunt care este oarecum definitiv pentru Groza. (...) puterea lui Groza era minimă, putea realiza ceva numai dacă reușea să se explice față de fruntașii comuniști; uneori, dacă era vorba de o problemă minoră, reușea; încolo, prezența lui era pur formală în fruntea guvernului; în sfârșit, mi-a povestit cum a fost la Moscova audiența lui la Stalin...

Avea umor?

Da. Mi-a spus că a intrat în anticameră după ora la care i se fixase audiența. La un moment dat s-au deschis ușile, a ieșit o secretară care l-a anunțat: „Poftiți la generalissimi!”. „Și am intrat acolo – vă reproduc cuvintele lui –,

prim-ministru. În preajma numirii s-au făcut unele încercări, s-a vehiculat soluția unui guvern Vișoianu, a unui guvern Știrbei, încercări care, bineînțeles, n-au satisfăcut exigențele rusești, și până la urmă Vișinski a pretins să fie numit Groza prim-ministru. A fost numit, iar el a format primul guvern comunist la care au luat parte și așa-ziii exponenți ai burgheziei, de care comuniștii s-au scuturat rând pe rând în preajma alungării regelui. Tătărăscu a fost eliminat în toamna anului 1947. Anton Alexandrescu a fost păstrat de formă – făcuse o sciziune național-țăranistă lipsită de importanță –, l-au făcut ministrul Cooperăției, și după aceea l-au aruncat într-o slujbă pe la Banca Națională. Făcuse parte din tineretul național țăranist. Era un om foarte ambițios; e adevărat că a

Maniu prevăzuse, în mare, desfășurarea evenimentelor din România, în repetate rânduri mi-a spus: „Trebuie să mă specializez în bridge, căci vom juca bridge pe saturete când vom fi ostatici la ruși. Ne vor lua ostatici, și ne vor ține până când vor ajunge la un modus vivendi cu Occidentul; apoi vor face schimb de ostatici”. Avea viziunea aceasta. Nu s-a gândit niciodată că va fi trimis în judecată și băgat în temniță de români, însă vedea desfășurarea în viitor a unei acțiuni de constrângere rusești – acțiuni de șantaj împotriva occidentalilor prin capturarea de ostatici. Ne-am dat seama că hotărârea era luată, și că, orice fel de proteste vom face, ele vor rămâne pur formale.

Sergiu Ispas

PRIMA CARTE PENTRU CREȘTINII ORTODOCȘI ARABI

O tipăritură specială aflată în fondul de Carte Românească Veche este *Liturghierul grecesc și arăbesc* apărut în 1701, imprimat special pentru creștinii din Antiohia, el deschizând seria tipăriturilor arabe sau cu text paralel, în efortul domnitorului muntean Constantin Brâncoveanu, cu precădere de a sprijini creștinismul și în afara țării, în spațiile dominate de puterea otomană. Presele și caracterele speciale au fost trimise în cele din urmă în Siria, la Alep.

Liturghierul grecesc și arăbesc tipărit în Snagov la anul 1701 este un volum de 253 de pagini de format 27 x 19 cm. Întreaga lucrare este tipărită în limbile greacă și arabă, fiind opera tipografului Antim, după cum scrie pe foaia de titlu și a gravurilor Ioanichie Bacov și Dimitrios.

11,5 x 11,5 cm, înconjurată de un chenar pătrat ornamentat cu motivul frunzelor de acant cu patru îngeri în colțuri.

Ἐλέφ Θεοῦ Ἰωάννης Κωνσταντῖνος Μπασαράμπας Βοεβόνδας Αὐθέντης, Καὶ Ἡγεμὼν πάσης Οὐγκροβλαχίας. Mila lui Dumnezeu Constantin Basarab Voievod Stăpân și Domnitor al întregii Ungrovlahii. Xilogravura Deisis este identică cu aceea apărută în 1701 în *Proschinatarul Sfântului Munte al Athosului* tot la Snagov, în *Ceaslovul greco-arab*, *Ceaslov* de București 1703 și în alte lucrări, iar pentru ultima dată în secolul al XVIII-lea în *Ceaslov* de București la 1767. Xilogravura care îl înfățișează pe Sfântul Ioan Gură de Aur, nesemnată, de dimensiuni 14 x 10 cm, apare la p. 96, înaintea Sfintei Liturghii al cărei autor este.

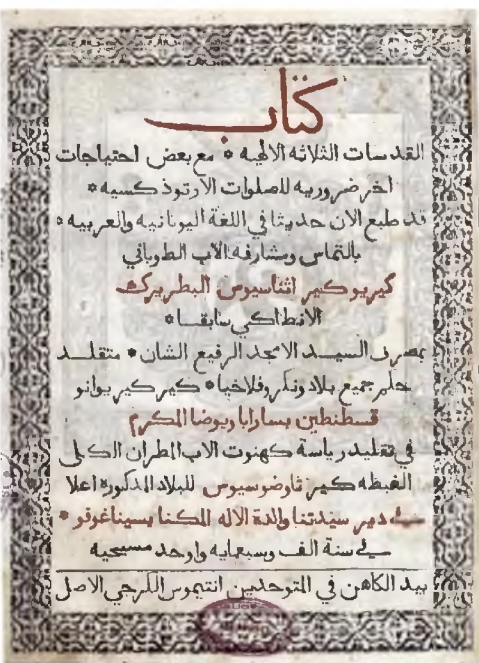
Se regăsește în *Liturghie* de Buzău 1702, *Molitvenic* de Râmnic 1706, iar pentru ultima dată în secol în *Mărgăritare* de București 1746. Xilogravura Sfântului Vasile cel Mare semnată în dreapta jos: Dimitrios, datată 1698, cu un chenar dreptunghiular dublu și cu motive fitomorfe, fiind înfățișat în plină pagină, îmbrăcat în haine de mare arhieru, apare la p. 86. Mai este cunoscută și din *Liturghie* de Buzău 1702, *Molitvenic* de Râmnic 1706, iar pentru ultima dată în secol apare în *Liturghie* de București 1746 Xilogravura în plină pagină a Sfântului Grigorie de Nazians, cu dimensiuni 17 x 13 cm, apare la pagina 166, fiind semnată în dreapta jos: Ioanikie. Această xilogravură mai apare în *Liturghie* de Buzău 1702, *Molitvenic* de Râmnic 1706, *Liturghie* de București 1729

și 1741, iar pentru ultima dată în secol în *Liturghie* de București 1746. Xilogravură lemn, în fibră cunoscută sub denumirea Iisus Hristos Emanuel pâinea vieții sau Emanuel în potir, de dimensiuni 10 x 6,7 cm, apare la p. 206.

Mai apare în *Liturghie* de Buzău 1702, *Liturghie* de București 1728, *Liturghie* de București 1741, *Acatistul Născătoarei de Dumnezeu* Buzău 1743, iar pentru ultima dată în secol în *Ceaslov* de București 1777.

Biblioteca Academiei posedă patru exemplare din această lucrare, a căror proveniență ne este parțial cunoscută. Astfel, exemplarul 1 are un istoric cunoscut, primul posesor este stolnicul Constantin Cantacuzino, care a primit-o din cărțile tipărite de Atanasie Dabbas cu cheltuiala lui Constantin Brâncoveanu, după cum citim în însemnarea de pe fila de titlu. Apoi a trecut în posesia Domnitorului Nicolae Alexandru Mavrocordat, după cum se poate vedea pe exlibrisul de pe foaia de titlu, datat 1723. Pe ultima pagină vedem sigiliul inelar al domnitorului Grigore al III-lea Ghica. Iar pe prima pagină se vede timbrul sec al lui Gheorghe Asaki. Ultima însemnare cronologică aflată pe pagina de titlu și ultima pagină este ștampila fraților Șaraga.

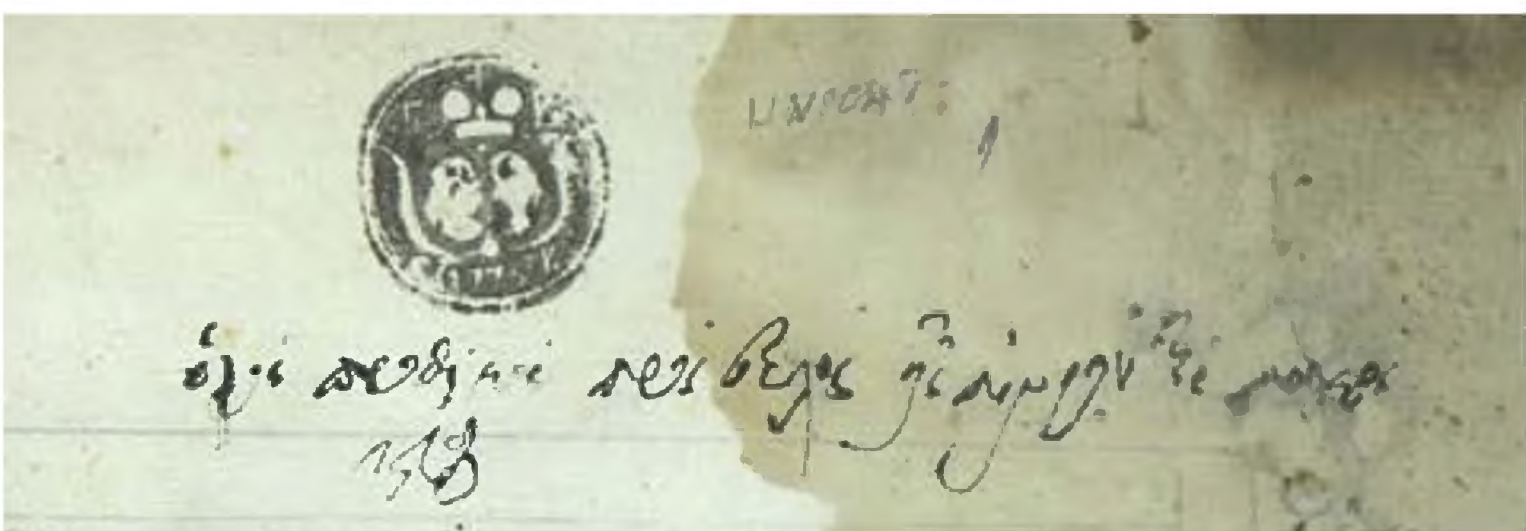
Sigiliu inelar al domnitorului Grigorie al III-lea Ghica, domn al Moldovei și al Țării Românești, ultima filă. Exemplarul 2 provine din Biblioteca Seminarului Central din București, exemplarul 3 are proveniență necunoscută, iar al 4-lea exemplar

Foaia de titlu de dimensiuni 26 x 17,5 cm este încadrată de un chenar din motive tipografice folosite în epocă. Titlul și numele ierarhilor și al Domnului Țării Românești cu cheltuiala căruia s-a tipărit această carte sunt în cerneală roșie, în semn de respect după cutuma timpului.

Cartea conține pe versoul foii de titlu stema Domnitorului.

Stema aparține voievodului Țării Românești, Constantin Brâncoveanu, în medalion fiind vulturul cruciat, încadrat de soare și semilună figurate, dimensiuni

provine din biblioteca Mitropolitului Iosif Naniescu.

Cărțile arabe tipărite pe teritoriul Țărilor Române aveau ca destinație propovăduitorii bisericii creștine ortodoxe și ele au fost dăruite așezămintelor și bisericilor eparhiale, pentru uzul ierarhilor și al preoților slujitoare, spre deosebire de cărțile tipărite pentru creștinii catolici din Levant la Roma, Paris și Londra, care erau destinate comerțului și activității misionare. Acest *Liturghier greco-arab* este un exemplu al contribuției esențiale a luminatului domn Constantin Brâncoveanu și a Mitropolitului Antim Ivireanul în susținerea omului creștin ortodox.

Oana Lucia Dimitriu

LUPTA DE LA DEALUL SPIRII (1848)

Unul dintre momentele importante din istoria Bucureștiului îl reprezintă faimoasa bătălie din Dealul Spirii (denumirea acestuia a fost dată după numele doctorului Spirea, ctitor al Bisericii construite pe acest deal înainte de 1765) între pompierii militari, care erau conduși de Pavel Zăgănescu, și trupele otomane, conduse la rândul lor de Kerim Pașa. Urmând exemplul celei franceze, Revoluția Română din anul 1848 a fost o expresie a procesului de afirmare a națiunii române și a conștiinței naționale. Aceasta a avut loc în contextul în care regiuni populate predominant de români, considerate ca părți ale teritoriului național, se aflau în stăpânirea imperiilor vecine, în timp ce Moldova și Țara Românească erau obligate să accepte protectoratul Rusiei țariste și să recunoască suzeranitatea Imperiului Otoman. Revoluționarii munteni își propuneau printre altele emanciparea clăcașilor și a evreilor, eliberarea robilor țigani, guvernarea în acord cu principiul separării puterilor în stat, limitarea puterii domnești și crearea unei gărzi naționale.

Încercarea de a implementa aceste reforme democratice a determinat Imperiul Otoman ca, în septembrie 1848, să trimită o coloană de trupe alcătuită din aproape 6.000 de ieniceri, pentru a pune capăt acestor inițiative. Astfel că, pornind spre București, au sosit pe data de 12 septembrie, stabilindu-și tabăra în câmpia de la Cotroceni. Colonelul Radu Golescu, comandantul Regimentului 2 Infanterie și șeful Garnizoanei București, a primit ordin din partea Locotenentei Domnești să deplaseze a doua zi, 13 septembrie, unitățile în Dealul Spirii, pentru a întâmpina trupele otomane. Patriotismul și moralul ridicat al ostașilor s-au transmis și pompierilor comandați de căpitanul Pavel Zăgănescu, care presimțeau iminența unui conflict și au dorit cu toții să meargă în cazarma din Dealul Spirii. Un simplu incident dă naștere la confruntarea armată dintre pompieri și armata otomană,

și anume: Zăgănescu, având ordin să treacă în cazarma pedestrimii, înaintează în fruntea oamenilor lui. Se ferea de orice conflict, mai ales că pompierii soseau cu armele încărcate. Croindu-și drum chiar prin oastea turcă, unul din pompieri se împiedică pe cale de unul din turci. Un ofițer turc lovi cu latul sabiei pe pompier, iar un soldat turc, îndată ce văzu pe ofițer lovind, descărcă pușca într-un alt pompier român. Când trecuseră mai bine de linia de tunuri, se auzi o bubuitură de tun urmată de altele, ghiulele începură să se îndrepte spre trupa de 200 pompieri. Pompierii umpluseră puștile și răspundeau și ei vitejește cu gloanțe. Pavel Zăgănescu, împreună cu cinci ofițeri, 150 de soldați, șase sergenți, doi gornști și doi toboșari au ținut piept armatei otomane conduse de Kerim Pașa, lupta aceasta reprezentând prima confruntare armată purtată de oastea modernă română după reînființarea ei (în anul 1830).

Din nefericire, pompierilor li se sfârșesc cartușele, iar generalul turc strigă să stea focul și începu astfel parlamentarea cu colonelul Golescu. În timpul discuțiilor, oștenii turci maltratară îngrozitor pe răniții români aflați pe câmpul de luptă. Au căzut în această bătălie 48 soldați morți și 57 răniți, iar din partea turcilor căzură un șef de batalion și câțiva ofițeri, precum și 158 soldați morți afară de răniți. În timpul parlamentărilor, generalul turc spunea colonelului Golescu că fusese o greșeală și nu rea intenție

din partea turcilor. Ceru colonelului depunerea armelor. După ce fură depuse armele, turcii începură să tragă din nou în soldații români, silindu-i să fugă. Foaia volantă cotate cu numărul 207 care face parte din Mapa LXXXVI, înfățișează recunoștința poporului român pentru curajul de care au dat dovadă pompierii, înmânându-le medalii.

Textul este următorul:

„ROMÂNII!

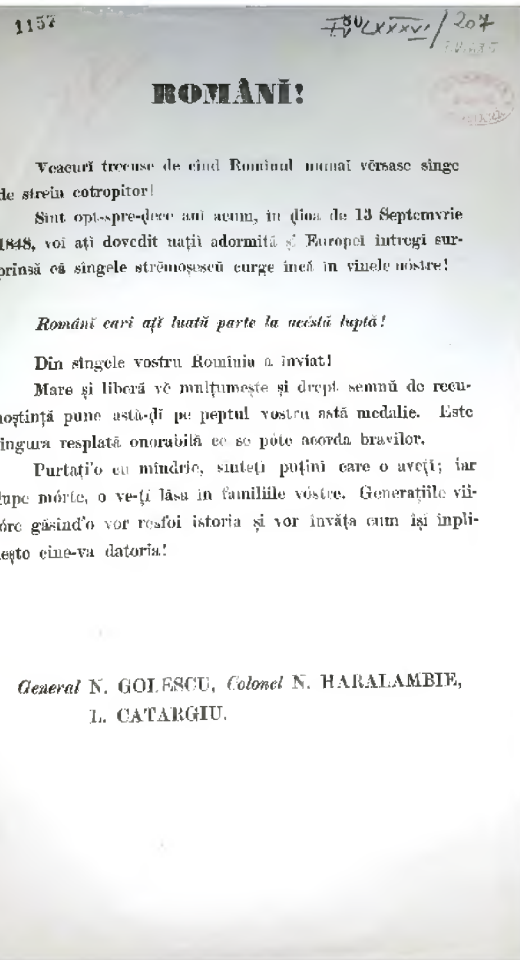
Veacuri trecuse de când Românul numai vârsase sânge de strein cotropitor!

Sînt opt-spre-zece ani acum, în ziua de 13 Septembrie 1848, voi ați dovedit nații adormită și Europei întregi surprinsă că sîngele strămoșesc curge încă în vinele noastre!

Români cari ați luat parte la această luptă! Din sîngele vostru România a înviat! Mare și liberă vă mulțumește și drept semn de recunoștință

pune astăzi pe peptul vostru astă medalie. Este singura resplată onorabilă ce se poate acorda bravilor.

Purtați-o cu mîndrie, sînteți puțin care o aveți; iar dupe mîrte, o veți lăsa în familiile vîștre. Generațiile viitoare găsind-o vor resfoi istoria și vor învăța cum își împlinesc cine-va datoria! General N. GOLESCU, Colonel N. HARALAMBIE, L. CATARGIU.” Pentru comemorarea

eroilor pompieri căzuți în luptă, pe Dealul Spirii s-a ridicat Monumentul Eroilor Pompieri din București. Dezvelirea a avut loc în ziua de 16 Septembrie 1901, cuvântarea fiind rostită de Dimitrie A. Sturdza, pe atunci președintele Consiliului de Miniștri. Ziua de 13 Septembrie a fost sărbătorită mai apoi ca fiind Ziua Pompierilor din România, fiind însă legal oficializată prin Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 2.077/1953.

Răzvan Andrei Sorescu

CONFRERIA RĂZBOINICĂ A DACILOR

În *Le sacré et le profane*, Eliade povestea despre canibalii din Uitoto că „muncesc pentru a dansa”. La fel a dansat și el, poate, prin felurile culturi și religii pe care le-a studiat, pentru a reuși să stăpânească și să orchestreze un asemenea material de cunoaștere. Căci, dacă pasiunea pentru filosofie nu l-a părăsit niciodată – el însuși mărturisea că în fiecare zi citea câte o pagină din *Fenomenologia spiritului* – nici apetența sa pentru istorie, etnologie, religie și antropologie nu și-a domolit-o deloc. Și, pe bună dreptate, putem spune că nu doar caracterul orchestrat și arborescent al operei sale impresionează, cât accentul pe care el îl dă idiomatului în dauna universalului, spunând cu tărie că manifestările hierofaniei în real se fac întotdeauna văzute mai întâi în individualitatea lor – ca un anumit rit, o anumită tradiție, o credință bine localizată – și abia apoi ca un posibil contribuabil la universul religios al lui *homo planetarius* de astăzi, cum spunea Constantin Noica (Constantin Noica, *Cei șapte pași ai lui Buddha. Un înțeles pentru destinul lui Mircea Eliade*, în „Viața românească”, an LXXVIII, nr 5, mai 1983, p. 52.). Cum s-a raportat, însă, Eliade la propriul său cadru idiomat, cel etnic?

Când apărea în 1957, în revista *Numen*, studiul lui Mircea Eliade trezea în același timp neliniște și suspans. Cu teza sa, potrivit căreia dacii nu ar fi existat ca popor independent, ci erau numai o castă războinică a tracilor, întreg universul istoric românesc primea o lovitură. Căci specialiștii abia apucaseră, la noi, să analizeze cu temeinicie operele fundamentale ale

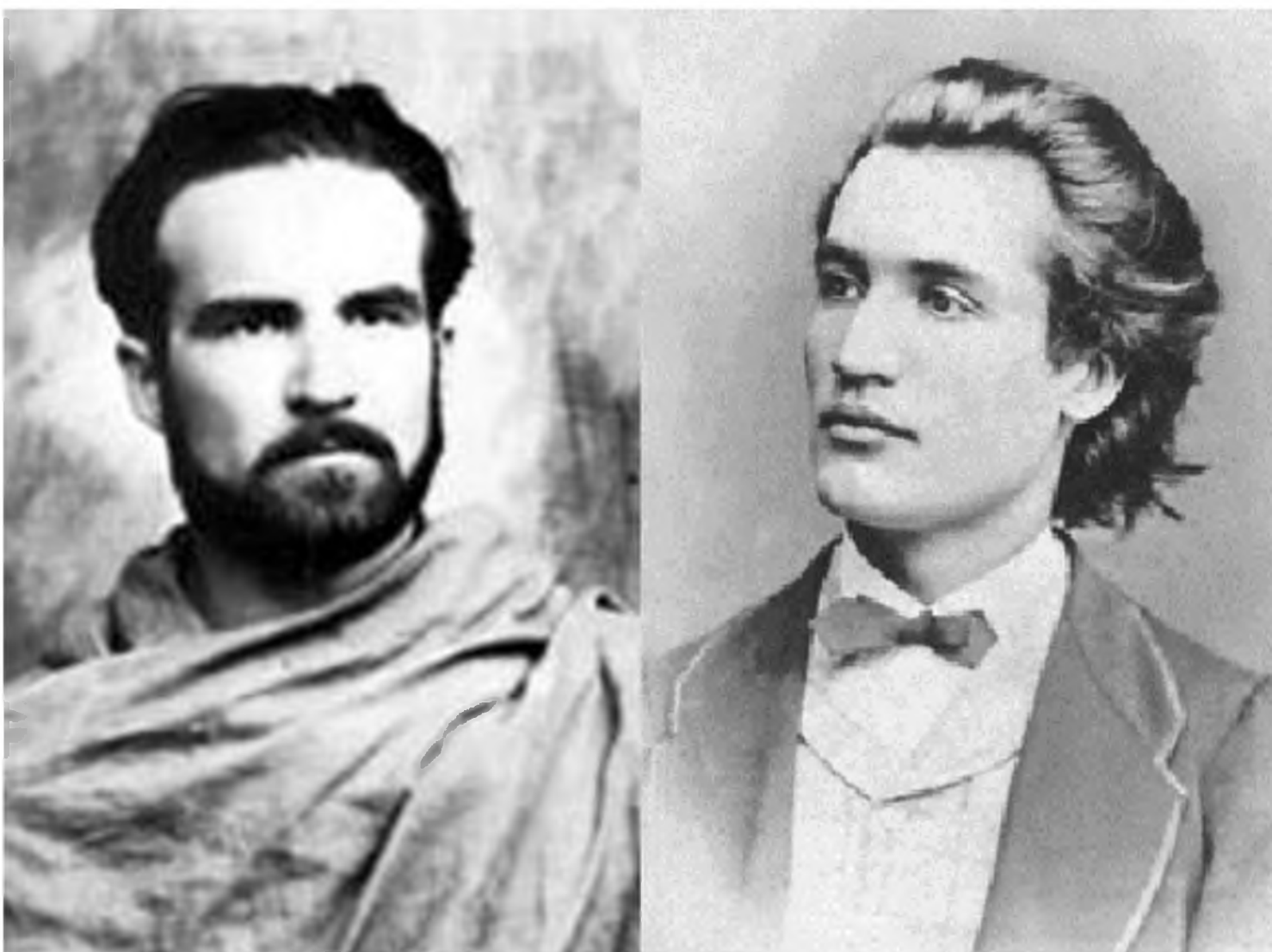

lui Pârvan, când Eliade venea cu o ipoteză cutremurătoare, care o contrazicea pe a primului. Cu toate

acestea, Eliade a avut la dispoziție un material științific mai limitat decât credem noi astăzi, iar

interpretările făcute cu atâta măiestrie relevă totodată și capacitatea de sinteză și ideatizare a lui Eliade. Căci lucrările despre istoria și „protoistoria” românilor nu erau prea numeroase, la momentul respectiv. De fapt, nu au fost decât trei spirite mari care s-au aplecat asupra problemei etnogenezei poporului român: Eminescu, Hasdeu și Pârvan. Iar Eliade a cunoscut foarte bine opera istorică a tuturor.

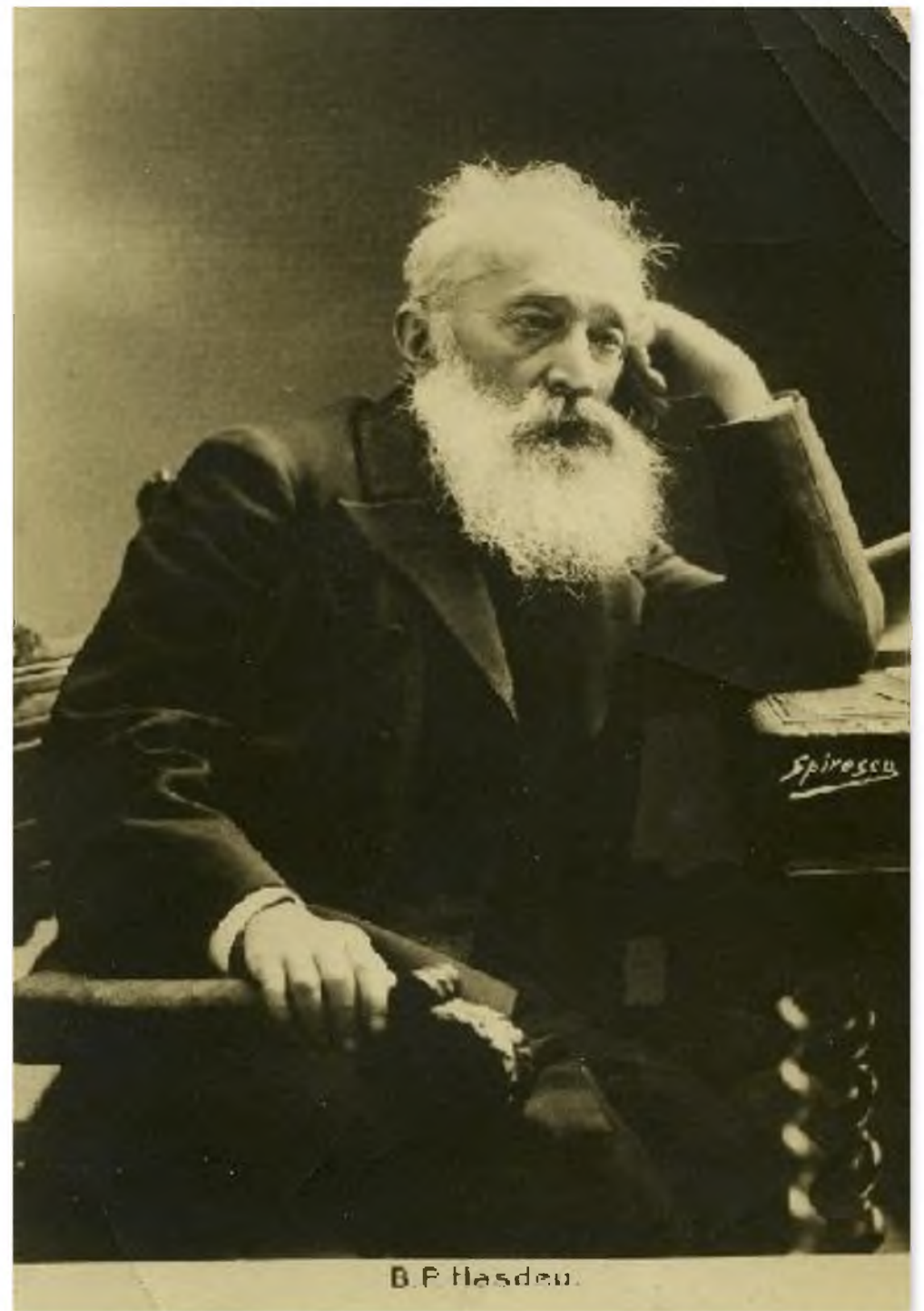
Totuși, deși pare destul la început, o privire mai adâncă asupra studiilor celor menționați ne relevă faptul că adevăratul interes asupra problemei abia urma să-și facă apariția. Căci Eminescu, mai întâi, deși a fost un vast autor de sinteze și un bun cărturar al studiilor istorice (A se vedea, de pildă, B.A.R. Ms. rom. 2270, filele 100-110.), nu a reușit să dea, până la urmă, nicio metodă de cercetare, nicio interpretare definitivă, el rămânând, din nefericire, la stadiul de acumulare. Pentru Hasdeu, în schimb, Eliade a manifestat un interes aparte. El însuși a fost cel dintâi editor al unor volume de opere (B. P. Hasdeu, *Scrisori literare, morale și politice*, Editura Fundației pentru Literatură și Artă „Carol II”, București, 1937, 2 tomuri, ediție critică, cu note și variante de M. Eliade.), fie ele și selecții, ale lui Hasdeu după moartea sa. Iar perspectiva filologică a lui Hasdeu a reprezentat

O IPOTEZĂ

pentru Eliade un important reper în studiile sale etnologice. De altfel, chiar studiul său *Dacii și lupii* începe cu o analiză filologică comparativă a lui *dao*, „lupi” în frigiană. De aceea, considerăm utilă o scurtă incursiune asupra perspectivei lui Hasdeu asupra limbii, pe care el o considera cea mai importantă sursă de istorie nescrisă. Evident, studiile de lingvistică și filologie au dezmințit, ulterior, etimologismul lingvisticii secolului XIX, iar metoda lui Hasdeu a rămas astăzi semi-fantezistă pentru cercetările istorice și chiar filosofice de astăzi, însă ea are relevanța ei istorică numai decît. Căci „în limbă, o națiune se privește pe sine însăși într-o lungă galerie de portrete din epocă în epocă, unele ceva mai șterse de vechime sau de împregiurări, dar în cari totuși ea își recunoaște pe deplin individualitatea: cum a fost în leagăn, cum a crescut, cum a mers înainte și iarăși înainte, cum a ajuns acolo unde este” (B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, Editura Minerva, București, 1972, p. 12.). Astfel, Hasdeu vedea legătura noastră cu dacii prin limbă, ea fiind, de fapt, moștenirea noastră de la ei. De aceea, el găsește multe origini ale cuvintelor noastre în limba dacă, precum „abeș”, despre care spune „că albanezii și românii l-au moștenit deopotrivă, unii din Epir, ceilalți în Dacia, din substratul anteroman tracic” (*Ibidem*, p. 91.), sau „năsărâmbă”, unde vedea supraviețuirea, în graiul nostru viu, al lui *Saraba*, care la daci ar fi însemnat cap, ș. a. Dar, dacă pentru Hasdeu metoda filologică era dătătoare de seamă pentru „galeria de portrete” a unui popor, pentru Pârvan o altă știință era esențială: arheologia. Însă, despre Pârvan vom vorbi mai puțin izolat, căci Eliade se raportează statornic, în articolul său, la perspectiva lui. De aceea, putem trece acum și la noutatea prezentă în ideile lui Eliade cu o imagine mai clară asupra epocii în care a gândit. Eliade pleacă de la un citat din Strabon (304: VII, 3, 12), în care aflăm că „dacii se numără mai întâi *dao*”. Iar „o tradiție conservată de Hesychius ne informează că *daos* era numele frigian al «lupului»” (M. Eliade, *Dacii și lupii*, în vol. Idem, *De la Zalmoxis la Gengis-han*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 21.). Pe linie filologică, rădăcina lui *daos* ste **dhau*, care înseamnă „a apăsa, a strânge, a sugruma” (P. Kretschmer, *Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache*, Goettingen, 1896, pp. 388, 221, 214, apud M. Eliade, *Dacii și lupii*, ed. cit., p. 21.). Deja, de la semnul lupului și de la asemuirea dacilor cu lupii, Eliade face legătura cu alte culturi, în speță cea lidiană, cea iliriană și altele, din alte spații culturale, arătând că nu numai aici s-a acordat lupului o semnificație – Eliade va spune: religioasă – aparte. Și nu numai dacii, dar chiar și scii purtau numele de *dao*. Acest fapt este explicat de Pârvan ca datorându-se

unei perioade ceva mai vechi: „Trebuie să fi fost un moment unic în istoria Olbiei și a Histriei când – înainte de 500 a. Chr. – marele rege scyth Ariapeithes, de care depindeau grecii din Borysthenes - Olbia, a luat în căsătorie o femeie greacă din Histria. Scyles fu fiul acestei Histriene, care l-a învățat limba și literele grecești și – ceea ce i-a fost fatal – și obiceiurile și religia patriei ei. E foarte firesc ca Scyles, devenind rege (...), să fi avut pentru patria mamei sale cele mai mari atenții și ca legăturile dintre Olbia, capitala sa grecească, și Histria, să se fi întetit și mai mult” (V. Pârvan, *Dacia. Civilizațiile străvechi din regiunile carpato-danubiene*, Editura Asociației Academice „Vasile Pârvan” a foștilor membri ai școlii române din Roma, București, 1937, p. 91.). De aici nu doar relațiile politice, ci chiar cele economice și agrare au evoluat, ceea ce a făcut cu putință ca atât cei din colonia grecească Histria cât și scii să fie numiți *dao* și *getai*, spune Pârvan (*Ibidem*, p. 90). Lucru într-un tot posibil; căci putem spune că termenul ar fi intrat în uz pentru locuitorii regiunii carpato-danubiene, însă, dacă între scii și geți putem stabili o legătură, Eliade aduce exemplul unei alte culturi care „stă sub semnul lupului” și care nu a avut nici o legătură – nici măcar economică – cu popoarele din aceste spații: cultura iraniană, unde găsim aceeași rădăcină frigiană în *dahae*, care înseamnă tot lup (Cf. H. Jacobson, *Arier und Ugrafinnen* 1922, pp. 154 sq apud M. Eliade, op. cit., p. 22.). Apoi, mai era și orașul Varkana sau Vehrkan, la sud de Marea Caspică, care înseamnă literal „țara lupilor” (de la rădăcina iraniană *vehrka*, „lup”) (M. Eliade, *Dacii și lupii*, p. 22.), și Lycaonia din Asia Mică și diferite alte culturi, independente unele de celelalte, care totuși practicau același „cult al lupilor” ca dacii. „E inutil să mai amintim și alte exemple. Să notăm numai că triburile cu nume de lup sunt atestate în regiuni destul de îndepărtate ca Spania (Lankentioi și Lucenses în Calaecia celtiberică), Irlanda și Anglia. Acest fenomen nu este de altfel limitat la indo-europeni” (*Ibidem*, p. 23.). Însă, chiar dacă erau în cu totul alte părți ale lumii, aceste popoare erau unite, fără să știe, de ceva: de religie. Căci „faptul că un popor își trage denumirea etnică de la numele unui animal are întotdeauna o semnificație religioasă. Mai precis, acest fapt nu poate fi înțeles decât ca expresie a unei concepții religioase arhaice” (*Ibidem*, p. 23.). Iar Eliade explică numele de „lupi” al dacilor prin diferite rituri inițiatice sau religioase, pe care le formulează, deocamdată, ca ipoteze. Indiferent de calea pe care o alegem însă, avem un punct comun în toate cazurile: analogia lupului cu războiul, cu sălbăticia. (Deși important, am ales să nu discutăm despre situațiile similare din alte culturi, mai ales cea

iraniană, de care vorbește Eliade. Cu excepția „lycantropiei rituale sau extatice” (M. Eliade, op. cit., p. 26), mai avem și fenomenul de distrugere a imigranților, zis și *Völkerwanderung*. Pentru o descriere mai detaliată a acestei perioade și efectele ei asupra concepțiilor rituale și religioase din zonele afectate, vezi A. Toynbee, *A Study of History*, Oxford University Press, New York and London, 1956, vol I, p. 14 sau tr. rom. în Idem, *Studiu asupra istoriei*, Ed. Humanitas, București, 1997, p. 31.). Căci s-ar putea ca dacii înșiși să nu fi fost decât aceasta – o confrerie războinică. Iar într-ale războiului chiar dacii se aseamănă cu alte popoare prin stindardul lor: „în epoca partă, în nord-vestul Iranului și în Armenia, corpurile de elită ale armatei (...) erau numite «dragoni» și dispuneau de stindarde în formă de dragon. Tinerilor războinici le plăcea să poarte o cască cu figură de dragon. Or, se știe că stindardul dacilor reprezenta un lup cu cap de dragon” (M. Eliade, op. cit., p. 28-29. Vezi și V. Pârvan, *Getica, o protoistorie a Daciei*, Ed. Cultura Națională, București, 1926, p. 519.). Dar dragonul era chiar și pe stindardele germanilor, printre alții. De aici trage Eliade concluzia potrivit căreia „o solidaritate mai accentuată se dezvoltă între

iranieni, traci și germani” (*Ibidem*, p. 29.). Dincolo de această solidaritate însă, mai reiese ceva din cele discutate: că dacii, de fapt, și-au numit poporul după epitetul lor ritual de „lupi”. Această tranziție – de la originea lor *bona fide* la numele întregului trib – nu ne este accesibilă. De altfel, nici la celelalte popoare la care a mai avut loc acest fenomen nu dispunem de mai mult material, pentru a vedea dacă nu cumva și la daci s-a întâmplat ce s-a petrecut la restul. Totuși, un lucru este clar: că dacii erau conștienți de raportul dintre lup și război – dovadă stindardul lor – și mai erau, în același timp, simpli traci, nu un popor deosebit. De aceea „la început numele de daci se referea la unul dintre triburile trace din nord-vestul Daciei” (*Ibidem*, p. 31.). De aceea, ipoteza lui Eliade se poate rezuma în felul următor: nu au existat niciodată daci ca un trib separat de traci, ci erau doar traci antrenați special pentru război, care regăsindu-se prin imigrații sau ritualuri inițiatice (Cf. V. Pârvan, *Getica, o protoistorie a Daciei*, ed. cit., p. 284-286.), și-au format propriul trib. Din 1958 și până astăzi, această ipoteză nu a fost infirmată, iar ea rămâne – alături de cea a lui Pârvan – una din posibilitățile originii poporului român.

Vlad Bilevsky

TÂRGURILE DE CRĂCIUN

Primele menționări ale piețelor de Crăciun din Europa occidentală apar odată cu târgurile din Evul Mediu târziu și, adesea, cu piețele de o zi, care le ofereau cetățenilor posibilitatea de a se aproviziona, mai întâi, cu produse din carne și apoi și cu alte produse alimentare. În anul 1296, la Viena, ducele Albrecht le-a acordat comercianților vienezi privilegiul de a organiza primul „Târg de decembrie” pentru a-și putea vinde produsele. Apoi, un concept similar s-a regăsit și la München în anul 1310, sub numele de „Piața Sfântului Nicolae”. Târgul din Bautzen („Wenzelsmarkt”) se pare că ar fi avut loc încă din 1384 atunci când, regele Wenceslas a acordat orașului Bautzen dreptul de a organiza o piață de carne, în zilele de sâmbătă, de la Sfântul Mihail (29 septembrie) până la Crăciun.

Însă, primul document care menționează un târg de Crăciun datează din 1434, din timpul lui Frederic al II-lea de Saxa și se referea la un „Striezelsmarkt”, care avea loc la Dresda, în luna dinaintea Crăciunului. Cuvântul „Striezelsmarkt” vine de la Struzel, care era numele unei prăjituri cu fructe uscate, vândute în acest târg (azi se numesc „Stollen” sau „Christstollen” și se mănâncă de Crăciun). Tradiția de a ridica un copac pentru a sărbători Crăciunul a început în Germania în secolul al XVI-lea. Potrivit reverendului Robert Kolb, prima înregistrare scrisă a pomului de Crăciun apare într-un document din 1527 din orașul german Mainz. Târgurile din Evul Mediu aveau prea puțin de a face cu evenimentele de divertisment din zilele noastre. Orașenii din Evul Mediu își puteau face provizii de alimente și articole de uz zilnic pentru iarna care urma și pentru Crăciun în aceste târguri unde, pe lângă comercianți, meșteșugari precum împletitori de coșuri, cizmari și, treptat, fabricanți de jucării au primit dreptul de a-și prezenta marfa. Tranziția de la o piață de bunuri la un loc de distracție și voie-bună a debutat în secolele XVII și XVIII. În această perioadă, Crăciunul a trecut de la o sărbătoare pur religioasă la o sărbătoare familială a

clasei de mijloc, când socializarea și cadourile pentru copii au devenit tot mai importante pentru aceste categorii sociale. Tot din această perioadă datează și obiceiul de a monta scena Nașterii Domnului (ieslea) care a provenit din Italia, la începutul secolului al XVII-lea. În secolul al XIX-lea, Christkindelsmärik (în alsaciană) din Strasbourg a avut loc la Frohnhof (în franceză: Cour aux Corvées), între Catedrala Notre-Dame, Palatul Rohan și Muzeul Catedralei Notre-

Dame (actuala Place du Château) și a avut loc cu opt zile înainte de Crăciun și până la liturgia de Crăciun, care se oficia la miezul nopții de 24 decembrie. În secolul al XIX-lea, odată cu schimbările sociale survenite în urma industrializării, multe piețe de Crăciun au suferit transformări importante. Odată cu apariția marilor magazine, începând cu 1920, multe produse au dispărut din piețe, deoarece erau mai ieftine și mai accesibile în aceste magazine.

În schimb, orientarea către tradiție, către folclor a târgurilor a cunoscut o ascensiune. Brazii și luminile de Crăciun au creat o atmosferă de sărbătoare, iar standurile cu obiecte și dulciuri tradiționale, ceremoniile festive și muzicale, activitățile de divertisment, precum caruselele, patinoarele, caracterizează din ce în ce mai mult evenimentele organizate aici. Excepție făceau unele regiuni catolice, unde perioada Adventului era considerată o perioadă de post, de austeritate.

ARC PESTE TIMP

Un târg de Crăciun clasic este alcătuit astăzi din numeroase căsuțe amplasate pe străzile și piețele unui oraș, adesea într-un decor istoric, îndrăgit de întreaga populație. Aici sunt oferite produse de patiserie și specialități regionale (turtă dulce, clătite, cozonaci, dar și figurine de ciocolată, vată de zahăr, migdale prăjite sau castane coapte), alături de care se servesc băuturi calde (ciocolată, vin fierț sau punch - în Austria). Tot aici se vând articole de Crăciun sau decorațiuni pentru pomul de Crăciun (globuri de sticlă, stelute și coronițe de Advent, beteală) sau articole de Crăciun lucrate manual (iesle, suporturi de lumânări sau figurine din lemn).

În zilele noastre, majoritatea târgurilor de Crăciun se deschid la sfârșitul lunii noiembrie și durează până după Anul Nou.

Pe lângă târgurile de Crăciun din Germania, care au un istoric incontestabil, foarte cunoscute sunt cele din Austria, din Viena în special, mai cu seamă cel organizat anual în Piața Primăriei (Rathausplatz), situat lângă primăria istorică a Vienei. Acesta atrage trei milioane de oameni în fiecare an și include 150 de tarabe care oferă mâncăruri tradiționale austriece, decorațiuni și ornamente de Crăciun, obiecte de artizanat și băuturi. Tot aici se găsește azi și un parc tematic de advent numit Adventzauber (Magia Adventului), cu ateliere și spectacole culturale care se adresează familiilor și copiilor mici. De asemenea, vizitatorii târgului pot patina pe

gheață pe un patinoar și pe potecile înghețate care străbat parcul din piața Primăriei. Un alt târg celebru de Crăciun vienez este cel de la Palatul Schönbrunn, din fața palatului imperial, sau așa-numitul Sat de Crăciun de la Palatul Belvedere.

În ultimii ani, târgurile de Crăciun și-au câștigat notorietate și în România. Organizate în marile orașe, aceste târguri găzduiesc în fiecare lună decembrie numeroși vizitatori, cele mai cunoscute și

apreciate fiind cele din Sibiu, Timișoara, Craiova și București. Târgul de Crăciun din Sibiu se remarcă printr-un decor de povești chiar în Piața Mare din oraș. Să fii înconjurat de o arhitectură în stil baroc, te face să te simți ca într-o poveste de Andersen.

Târgul de Crăciun din Timișoara este organizat de regulă în mai multe piețe ale orașului, cum are fi cea din Cetate, Piața Victoriei, Piața Libertății și Piața Sfântul Gheorghe, unde vizitatorii pot gusta din

bunătățile tradiționale și asculta muzică populară din zona Banatului. Târgul de Crăciun din București este organizat în Piața Constituției din Capitală, în fața Palatului Parlamentului. Cei peste un milion de vizitatori care trec pragul Târgului de Crăciun din București în fiecare an se pot bucura de gustarea cozonacilor, preparatelor tradiționale sau al vinului fierț cu scorțișoară, toate pregătite cu grijă de comercianți sosiți din toată țara. Casă magică a lui Moș Crăciun este preferata copiilor. Aici, Moșul și elfii săi îi așteaptă pe cei mici să le afle dorințele de Crăciun.

Târgul de Crăciun din Craiova se desfășoară în mai multe locații din oraș, cum ar fi de exemplu Piața Mihai Viteazu, Piața Frații Buzești, Teatrul Național sau Casa Băniei. Numeroși comercianți din toată țara își vând propriile creații (globuri pictate, decorațiuni sau coronițe) și delicii culinare (gogoși, turtă dulce, prăjituri). Copiii sunt cei care au parte de un Crăciun magic în cadrul târgurilor, având la dispoziție locuri special amenajate pentru ei de la carusele, roata panoramică, trenulețe, patinoar, până la spectacole, piese de teatru și concerte cu colinde. Serile luminate de mii de becuțe, mirosul vinului fierț, al cozonacilor, poveștile și râsetele alături de prieteni și familie, colindele, toate acestea contribuie la atmosfera magică a sărbătorilor de iarnă.

Manola Ciobanu

MARTHA BIBESCU ȘI PERSONALITATEA EI FERMECĂTOARE

S-a născut într-o după-amiază geroasă, la 28 ianuarie 1886, la București, în familia lui Ion. N. Lahovary și a soției sale Emma (născută Smaranda Mavrocordat). La naștere, a primit numele Marthe Lucie Lahovary și privilegiul de a avea un arbore genealogic generos, o descendență ce reunea dinastii princiare și aristocratice de origine greacă și română.

Nașterea Marthei, al treilea copil al familiei, nu a adus însă bucurie. Mama sa a fost cel mai mult dezamăgită de venirea pe lume a încă unei fete, sperând la un nou vlăstar de sex masculin care să asigure descendența și să ducă mai

fiul lui George Bibescu și al prințesei belgiene Valentine de Riquet de Caraman-Chimay, după obținerea unei dispense de la Vatican. Tânărul soț al Marthei era tot ceea ce își putea dori o tânără la acea vreme. Făcea parte dintr-o familie bună, era frumos, bogat, cu prieteni și anturaj bine văzut, atât la București, cât și la Paris. Interesat de științe și matematică, dar și de aeronautică, prințul George - Valentin Bibescu era un excelent pilot de avion, inițiatorul Automobil Clubului Român în 1904 și al Clubului Aviatic Român în 1909. În realitate însă, căsnicia celor doi nu avea să fie una fericită, prințul era

Marcel Proust și altele. Martha devine o prezență obișnuită în saloanele pariziene ale vremii și dezvoltă relații cordiale cu personalități precum Marcel Proust, Charles de Gaulle, Antoine de Saint-Exupery, Winston Churchill, Paul Morand. Pe unii dintre aceștia i-a găzduit la Palatul Mogoșoaia, reședința sa de suflet, pe care o primise în dar de la soțul său și pe care o va renova de-a lungul timpului și o va transforma într-o oază de eleganță și bun gust. Declanșarea Primului Război Mondial o va găsi pe Martha implicată în acțiuni caritabile, iar începând cu 1916 se va afla la

mobilier, vesela și tablourile fiind sustrate. Din anul 1957, Palatul Mogoșoaia va deveni sediul secției de istorie și artă feudală a Muzeului Național de Artă.

În anii de după părăsirea României, Martha Bibescu se dedică scrisului, continuând să publice și primind, în 1954, o recunoaștere a muncii sale din partea Academiei Franceze prin oferirea Marelui Premiu pentru Literatură. Apoi, în 1955, este aleasă membră a Academiei Regale de limba și literatura franceză din Bruxelles (Academia Belgiană). Poate este mai puțin cunoscută activitatea sa de model, dar în anii exilului devine imaginea Casei Dior,

departe prestigiul familiei. Venind pe lume sub aceste auspicii, copilăria Marthei nu a fost una ușoară, ci chiar dificilă din punct de vedere emoțional. Deși financiar familia sa nu avea probleme în a-i asigura creșterea și educația, Martha nu se bucura de atenția pe care o primeau sora și fratele ei mai mari, tânjind întreaga copilărie după grija și iubirea mamei sale. Așa cum avea să mărturisească și în jurnalul său, faptul că era al treilea copil al familiei însemna de multe ori „să fiu lăsată în urmă, să fiu trimisă la țară împreună cu bona mea, în timp ce restul familiei pleca la Paris sau Cabourg”. Moartea fratelui său mai mare a degradat și mai mult relația pe care Martha o avea cu propria sa familie.

Frustrările și amărăciunea din perioada copilăriei vor rămâne mereu în mintea Marthei, aceasta afirmând adesea că: „am suferit prea mult atunci când am fost mică pentru a putea vreodată să uit” (Apud Christine Sutherland – Enchantress, Marthe Bibesco and Her world, Farrar, Straus & Giroux, 1996, p. 9). Martha își va desăvârși educația cu ajutorul profesorilor particulari, iar mai târziu, într-o mănăstire belgiană.

La vârsta de 16 ani, se căsătorește cu prințul George -Valentin Bibescu,

un răsfățat, un cinic și un egoist (după cum îl caracteriza chiar soția sa) preocupat doar de propria sa persoană. Cei doi vor avea împreună un copil, o fată, Valentina Bibescu, născută în 1903. Totuși, căsătoria avea să-i ofere Marthei ocazia de a intra în contact cu personalități ale vremii, de a se bucura de călătorii în diverse colțuri ale lumii, acolo unde soțul său avea misiuni diplomatice, și de a se preocupa de scris, descoperindu-și astfel talentul în acest domeniu. Călătoriile o vor inspira pentru a scrie și prima sa carte, *Les Huit Paradis* (Cele opt Paradisuri), publicată în anul 1908 la Paris. Cartea a fost inspirată din experiența sa din Persia, reprezintă impresiile de călătorie ale Marthei, cu un aer exotic, fiind bine primită în epocă și primind Premiul Academiei Franceze. Succesul primei sale cărți îi deschide o nouă cale Marthei. Aceasta va continua să publice, folosind și pseudonimul Lucile Decaux, și vor vedea lumina tiparului *Isvoru*, *Le Pays de Saules* (Izvor, țara salciilor), *Katia: le démon bleu du tsar Alexandre* (Katia: demonul albastru al țarului Alexandru), *Le perroquet vert* (Papagalul verde), *Catherine-Paris*, volumul memorialistic *La bal cu*

conducerea Spitalului nr. 118 pe care îl va dota din banii proprii și unde va face muncă de asistentă medicală. De perioada Marelui Război se leagă și activitatea sa de culegere de informații de la germani în beneficiul României, multe voci acuzând-o de spionaj. Pentru o perioadă, după arestarea ei în 1918, Martha se va retrage la Londra și va reveni în țară în 1920. Perioada interbelică a reprezentat una de bun augur pentru Martha, împărțită între România și Franța, preocupându-se de scris și de renovarea domeniului de la Mogoșoaia care va fi finalizată în 1927. Această perioadă de liniște se va încheia în momentul declanșării celui de-Al Doilea Război Mondial. Martha a avut diverse acțiuni civice menite să avertizeze despre pericolul rusesc. După venirea comuniștilor la putere ea se va refugia în străinătate, întâi la Londra și mai apoi la Paris, părăsind România în 1945. Palatul de la Mogoșoaia este lăsat în grija fiicei sale, Valentina, căsătorită cu Dimitrie Ghika-Comănești. După arestarea fiicei sale și a ginerelui, proprietatea îi va fi confiscată de către comuniști, fiind vandalizată, iar mare parte din

fiind în același timp sursă de inspirație și pentru alte Case de modă celebre, precum Chanel sau Cartier. Martha a fost astfel o adevărată *fashion icon* a perioadei sale, atât prin tinutele vestimentare, cât și prin bijuteriile pe care le purta.

Cea numită de Charles de Gaulle „personificarea Europei” va înceta din viață la Paris, la 28 noiembrie 1973, iar pe piatra sa funerară stă scris, la dorința sa, „Martha Bibescu, scriitoare franceză”.

Nina Cristea

TEZAU Foaie a
Bibliotecii Academiei Române.
Calea Victoriei Nr. 125,
Sector 1, București
COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor șef:
Petre Mihai Băcanu
Redactori:
Gabriela Dumitrescu,
Lorența Popescu,
Oana Lucia Dimitriu,
Luminița Kövari,
Carmen Albu
Tehnoredactare/Prezentare grafică:
Hașegan Ștefan Dumitru
Gabriela Dumitrescu

Tezaur (București)
ISSN 2784 – 062X ISSN-L 2784 – 062X